Streszczenie

Niniejsza rozprawa zatytułowana *Piśmiennictwo i działalność społeczno-oświatowa Polek w Prusach Wschodnich i ich wpływ na dorobek kulturowy Warmii i Mazur w XX wieku* ma na celu przedstawienie wielopłaszczyznowego charakteru działalności kobiet w ruchu polskim w XX wieku, ze szczególnym uwzględnieniem dwudziestolecia międzywojennego i pierwszych kilkunastu lat po zakończeniu II wojny światowej. Aktywność Polek polegająca na bezinteresownej pracy na rzecz ojczyzny, z poświęceniem życia osobistego, została przedstawiona na podstawie materiału źródłowego – wspomnień wydanych jako publikacje zwarte oraz opracowań. Wśród tekstów źródłowych znalazły się zapiski autobiograficzne polskich działaczek – Otylii Teszner-Grotowej, Władysławy Knosałowej, Anny Łubieńskiej, Marii Zientary-Malewskiej, Emilii Sukertowej-Biedrawiny, Marii Donimirskiej.

Rozprawa została uporządkowana według schematu chronologicznego – otwiera ją pierwszy rozdział zatytułowany *Polski ruch kobiecy na przełomie XIX i XX wieku*, w którym omówiono początki ruchu emancypacyjnego na ziemiach polskich. Wymieniono w nim czołowe pisarki polskie zajmujące się szeroko pojętym kobiecym pisarstwem. W tej części rozprawy scharakteryzowano ogólną sytuację kobiet w czasie działań wojennych 1914–1918, a także rozwój kobiecego pisarstwa w dwudziestoleciu międzywojennym. Na tym tle porównano sytuację kobiet polskich w Prusach Wschodnich na początku XX wieku.

Rozdział drugi *Aktywność kobiet w ruchu polskim w Prusach Wschodnich po 1918 roku* przedstawia zarys środowiska polskiego ruchu narodowościowego w Prusach Wschodnich, w którym silne przedstawicielstwo miały kobiety. Omówiono ich zaangażowanie w działania plebiscytowe i rozwój kulturalno-oświatowy po 1920 roku. Rozdział ten kończy przedstawienie sytuacji w Prusach Wschodnich w przededniu II wojny światowej.

W kolejnym, trzecim rozdziale – *Działalność i rola Polek na Warmii i Mazurach w latach 1918–1939 w świetle ich wspomnień*, odnosząc się do krytycznoliterackich uwag dotyczących autobiografizmu, scharakteryzowano na podstawie źródeł działalność kulturalno-oświatową Polek zaangażowanych w ruch narodowy: Marię Zientarę-Malewską, Władysławę Knosałową, Otylię Teszner-Grotową, Marię Donimirską, Wandę Donimirską, Helenę Sierakowską, Annę Łubieńską, Emilię Sukertową-Biedrawinę, Joannę Pieniężną, Wandę Pieniężną, Pelagię Pieniężną.

W czwartym rozdziale *Znaczenie przedwojennej działalności kobiet polskich na Warmii i Mazurach po 1945 roku* omówiono doświadczenia wojenne działaczek w świetle ich wspomnień. Scharakteryzowano powojenną aktywność dawnych działaczek ruchu polskiego. Prześledzono powojenne losy innych polskich działaczek. Omówiono rozwój działalności kulturalno-oświatowej przez kobiety po 1945 roku. Scharakteryzowano ruch oświatowy, kulturalny, artystyczny, społeczny, literacki na Warmii i Mazurach po II wojnie światowej z udziałem kobiet.

Zakończenie stanowi refleksję nad kontynuacją badań najnowszej regionalnej twórczości kobiecej i ocenę zaangażowania kobiet w pisarstwo i ruch polski w XX wieku.

Należy podkreślić, że to właśnie dzięki polskim kobietom ruch regionalny w Prusach Wschodnich rozwijał się już od XIX wieku i polegał na kultywowaniu tradycji narodowej. Niniejsza praca przedstawiająca (w oparciu o dostępne teksty źródłowe) figury silnych i niezależnych działaczek pozwoli na wypełnienie luki w dziejach kobiet polskich w Prusach Wschodnich.